

Η ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ (REICHSBANK)

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΑΥΤΟΝ

ΥΠΟ Δ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν οἰκονομικὴν χάσιν, εἰς τὸ ὅποιον περιήγαγε τὴν Γερμανίαν κυρίως ἢ ἀπὸ τοῦ πολέμου ἐξακκορευθητικῆ, τοὺς τελευταίους μάλιστα μῆνας πᾶν μέτρον ὑπερβάσα ἐκδοσὶς πληθωρικοῦ χαρτονομίσματος, ὡς καὶ τὴν νευρικότητα μεθ' ἧς λαμβάνονται ἐκεῖ ἐσχάτως διάφορα, ἐφήμερα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πρὸς θεραπείαν τῶν ἀθλίων χρηματικῶν συνθηκῶν νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα, θὰ ἡμφισβητεῖ ἴσως καὶ αὐτὴν κἂν τὴν ὑπαρξίν «ἐκδοτικῆς πολιτικῆς», συστήματος δηλονότι διέποντος τὰς ἐνεργείας τῆς κεντρικῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης τῆς Γερμανίας πρὸς ῥύθμισιν τοῦ τόσον εὐκάλους αὐτοῦ διὰ πᾶσαν κοινωνικὴν οἰκονομίαν ζητήματος. Ὁ παρακολουθῶν πράγματι ἐκ τοῦ σὺν-εγγυος τὴν ἐξέλιξιν τῶν χρηματικῶν συνθηκῶν τῆς Γερμανίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, δὲν βλέπει ἢ τὴν κεντρικὴν τοῦ κράτους ἐκδοτικὴν τράπεζαν, παρὰ τὰς ἐντιθέτους περὶ χειραφεσίας τῆς νομοθετικῆς διατάξεως (Νόμος 26 Μαΐου 1922), ἐκτελοῦσαν τυρλῶς τὰς κατηγορηματικὰς διαταγὰς Κυβερνήσεως, παραποιούσης ἐν ταῖς ἀπεγνωσμέναις προσπάθειαις τῆς ὅπως ἀποφύγη τὴν πλήρη ὄχι μόνον οἰκονομικὴν ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν κατάρρευσιν. Εἰς ἑκατοντάδας ἀνέρχονται τὰ γερμανικὰ νομοθετήματα τῶν τελευταίων ἐτῶν, τὰ ἀποσκοποῦντα, ματαίως ὅμως, τὴν παρακώλυσιν τῶν συναλλαγματικῶν διακυμάνσεων καὶ τῆς ἐπὶ τούτων κερδοσκοπίας, τὴν πηγίωσιν μᾶς σταθερᾶς ἀγοραστικῆς ἀξίας τοῦ μάρκου καὶ τὴν ἀποφυγὴν δημιουργίας νέας ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἰδίᾳ διὰ τακτοποιήσεως τῶν δημοσίων Οἰκονομικῶν. Ἐκ τοῦ κυκλώου τούτου δὲν δύναται καὶ ὁ μᾶλλον ἐπιμελής μελετητὴς ἢ ἐλάχιστος νὰ συναγάγῃ Περὶ «συστήματος» πάντως, περὶ «πολιτικῆς» δὲν δύναται κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο χρονικὸν διάστημα νὰ γίνῃ λόγος.

Πλὴν θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὸν νὰ δεχθῆ τις τοιοῦτον τι δι' ὀλόκληρον

τὴν πολεμικὴν καὶ μεταπολεμικὴν καρτέσον. Ὅσονδήποτε, καὶ ἐν ὑπῆρξε ἐν πολλοῖς σφαλῆρά καὶ ἐπικίνδυνος ἡ ἐκδοτικὴ πολιτικὴ τῆς Reichsbank κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἐτη, ἠδραζέτο πάντες ἐπὶ συστήματος, ἀπολογουμένου ἂν ὄχι δικαιολογουμένου τόσον ὡς ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν συνῶν σχέσεων μεταξὺ κράτους καὶ Τραπεζῆς, ὡς καὶ ἐκ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης ἧς ἐπέβαλε, ἴδια μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου, τὴν συνέχισιν τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου ἐτηρηθείσης τακτικῆς.

Δὲν εἶνε σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης ἡ λεπτομέρῃς ἐρευνᾶ καὶ κριτικὴ τοῦ προπολεμικοῦ γερμανικοῦ συστήματος ἐν τῇ ἐκδόσει τραπεζικῶν γραμματίων καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ συγκρινωτικᾶ ἐκδοτικὰ σύστηματα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἀποκέντρωτικᾶ τῶν ἀμερικανικῶν. Ἡ παρούσα εἰσαγωγὴ ἀποβλέπει ὅπως διευκολύνῃ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐπακολουθησάσης ἐξέλιξως κατὰ τὸν πόλεμον καὶ μετ' αὐτόν, ἧς ἤγαγεν εἰς τὴν σημερινὴν ἀθλίαν κατάστασιν, μοναδικῶν πράγματι ἐν τῇ πᾶγκόσμιῳ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ.

Ἐποδόντων συγκρινωτικῶν τάσεων τῆς πρώτης κυβερνήσεως τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Reichsbank, ὁρόδωλον καὶ αὕτη τῆς γερμανικῆς ἐνότητος, περιεβλήθη ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς συστάσεώς τῆς (Νόμος τῆς 14 Μαρτίου 1875) δι' εὐρυτάτης δικαιοδοσίας καὶ ἐξαιρετικῶν προνομίων, προοριζομένη ὅπως καταστή πολὺ ταχέως τὸ μένον ἐκδοτικὸν τραπεζικὸν ἴδρυμα τοῦ νεοῦ καὶ ἀέλιπδος γερμανικοῦ κράτους. Δι' αὐτῆς ἐπιβλέπεται ἡ κατακόλλησις τοῦ νοτιογερμανικοῦ τοπικισμοῦ, ἡ ἐπὸνόμευσις τῶν 33 τότε ἐν Γερμανίᾳ ὑφισταμένων τοπικῶν ἐκδοτικῶν Τραπεζῶν, κυκλοφορουσῶν γραμματία 144 εἰδῶν εἰδῶν. ἡ Ἑβραϊστικὸς τοῦ νέου νομοματικῶς συστήματος (1871-1873 μονομεταλλικὸν ἐκ χρυσοῦ), καὶ ἡ ἐνιαία ῥύθμισις τῆς καθόλου χρηματικῆς κυκλοφορίας ἐν τῇ γερμ. αὐτοκρατορίᾳ. Πράγματι, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου δὲν ὑπῆρχεν ἐν Γερμανίᾳ de facto ἡ μία μόνη Τραπεζικὴ ἐκδόσις, ἡ Reichsbank, τῶν γραμματίων τῶν τεισάρων ἄλλων de jure ὑφισταμένων εἰσεῖν τοιούτων τραπεζῶν (τῆς Βάδης, τῆς Βαυαρίας, τῆς Σαξωνίας, καὶ Βυρτεμβέργης) μόλις καλυπτόντων 7% τῆς ἑλῆς κυκλοφορίας.

Πᾶν ἡ δικαιοδοσία αὕτη τῆς Reichsbank ὑπῆρξε μόνον φαινομενικῆ ὀπισθὲν τῆς ἰσχυρῆς ἀντιδύναμις κράτος. Διὰ τὸ ὄχι μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιβλέψιν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνωτάτην ἐξουσίᾳ τῆς αὐτοκρ. κυβερνήσεως, με περιωρισμένην πρωτοβουλίαν, χωρὶς αὐτοβουλίαν τινά, δὲν ἀπῆλθε

οὐδὲ πόρρωθεν τῆς σχετικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν περισσοτέρων κεντρικῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς συστάσεώς τῆς ἐν οἰκονομικῶν καθίδρυμα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀκάμπτου πολιτικοῦ ἀξιώματος, καθίδρυμα προωρισμένον πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν πολιτειακῶν θεμελίων διὰ τῆς συγκεντρώσεως καὶ αὐτῆς τῆς πίστεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς νεαρᾶς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας.

Ἡ ἐπιστημὴ διακρίνει συνήθως τρία συστήματα, ἀναφορικῶς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς κεντρικῆς ἐκδοτικῆς τραπεζῆς πρὸς τὸ κράτος: α.) ἀμιγεῖς κρατικᾶς ἐκδοτικᾶς τραπεζᾶς· ὅταν τὰ τε κεφάλαια καὶ ἡ διοίκισις τῆς τραπεζῆς ἀνήκουν εἰς τὸ κράτος (Σουηδία, Βουλγαρία, Ῥωσσία καὶ πρὸ τοῦ 1917). β.) ἰδιωτικᾶς ἐπιχειρήσεις ὑπὸ μορφήν ἀνωνόμου ἐταιρείας μὲ ἰσχυρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἐν τῇ διοικήσει τῶν κρατικῆν ἐπιρροήν (εἰς τὰ πλείστα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν) — καὶ γ.) ἀμιγεῖς ἰδιωτικᾶς πλὴν προνομιστοῦ ἐπιχειρήσεις ὑπὸ μορφήν, ἐπίσης ἐπιχειρήσεων (Ἀγγλία) —

Ἡ Reichsbank ἐμφανίζει μορφήν *sui generis* μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας κατηγορίας. Κατὰ τὸν εἰρημένον Νόμον τῆς 14 Μαρτίου 1875 καὶ τοὺς μεταγενεστέρους τροποποιητικοὺς τοιοῦτους (18 Δεκεμβρίου 1889, 7 Ἰουνίου 1899, 20 Φεβρουαρίου 1906 καὶ 1 Ἰουνίου 1909) τὰ δικαιώματα τῶν μεριδοῦχων (*Anteilseigner*) τοῦ καταβεβλημένου ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου (ἡ R. δὲν εἶνε ἀνώνυμος ἐταιρεία § 66 N. 1875) εἶνε μηδαμινά, τὰ δὲ κέρη των ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παρ' ἡμῶν καὶ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντα, λίαν περιορισμένα. Ἡ ὅλη ἐπιρροή ἦν ἀσκοδοῖν οὗτοι ἐν τῇ διοικήσει τῆς τραπεζῆς, εἶνε ἡ ἐκλογή ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως ἀμίσθου δεκαοκταμελοῦς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς (*Zentralausschuss*), συνερχομένης ἀπαξ τοῦ μηνὸς ὅπως λάβῃ γνῶσιν τῶν τρεχουσῶν τραπεζ. ἐργασιῶν καὶ γνωματεύσῃ ἐπὶ διαφορῶν ζητημάτων. Ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν τῆς τρία, τοὺς πληρεξουσίου (*Deputierte*) πρὸς διηνεκὴν ἔλεγχον τῆς διοικήσεως τῆς τραπεζῆς, ἔλεγχον ὀλίγον τι πλατωνικόν. Οὐδεμίαν συμμετοχὴν ἐπιτρέπει ὁ νόμος (μόνον γνωματεύσεις ἐνίοτε) εἰς τὴν τροποποίησιν τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὸν διορισμὸν τῶν τραπεζιτικῶν ἀρχῶν.

Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπεζῆς συγκαταλέγεται καὶ ἡ ἐκδοσις τραπεζογραμματίων κατὰ τὰ συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς τραπεζῆς ἀνάγκης τῆς κυκλοφορίας, εἰς ποσὸν ἀπεριόριστον. Ὡς κάλυμμα ὑποχρεῖται ὅπως διατηρῆ ἡ τράπεζα τουλάχιστον $\frac{1}{3}$ τοῦ κυκλοφοροῦντος ποσοῦ εἰς μεταλλικὸν ἢ ταμιακὰ γραμμάτια (*Reichskassenscheine*),

ἢ, δὲ εἰς προεξοφλημένα συναλλαγματικὰ λήξεως μέχρι 3 μηνῶν καὶ μὲ 500 τουλάχιστον φρεγγύους ὑπογραφάς. Ἡ τράπεζα ὑποχρεοῦται εἰς ἐξαργύρωσιν τῶν γραμματίων τῆς εἰς χρυσὸν ἐν ὄψει διὰ τὰ κυκλοφοροῦντα γραμμάτια τῆς τὰ μὴ κακαλυμμένα διὰ μεταλλικοῦ ὑποχρεοῦται (§ 9 N. 1875) εἰς πληρωμὴν εἰς τὸ δεκάσιον φόρου 5 % ἐφ' ἔσον ταῦτα ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν τῶν 500 ἑκατ. Μ. ἢ 750 ἑκατ. εἰς τὸ τέλος τῶν τριμηναίων ἐκκαθαρίσεων Steuerfreies Kontingent der Reichsbank, Πρὸς ἔτι μείζονα ἐξοφλήσεις τῶν κατόχων τραπ. γραμματίων ὀρίζεται εἰς τὰς § 13 καὶ 14 τοῦ N. 1875 δι: ἀπαγορεύεται εἰς τὰς ἐκδοτικὰς ἐν γένει τραπέζας ἡ διεξαγωγὴ ὀρισμένων ἐπικινδύνων ἐργασιῶν.

Πολὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἤδη ἀπὸ τὸ 1905, κατόπιν τῆς γνωστῆς γερμανικῆς προκλήσεως διὰ τῆς ἐπιδεικτικῆς ἐπισκέψεως τοῦ Κάιζερ εἰς Ταγγέρην καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ὀξυτάτης πολιτικῆς κρίσεως, εἶχαν ἀρχίσει ἡ Reichsbank, τῇ συστάσει τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως τὴν λεγομένην «οἰκονομικὴν κινήσεισιν» ἐπὶ τῇ προβλέψει μελλουσῶν διεθνῶν περιπλοκῶν. Τὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1848 καὶ 1870 εἶδον ἀρκετὰ πρὸς τοῦτο διδάγματα. Τὸ ἕδαφος εἶδει νὰ προπαρασκευασθῇ καταλλήλως, ὥστε ἐκρηγνυομένου τοῦ πολέμου νὰ μὴ παρουστασθῶν δυσυπέροβλητα κωλύματα πρὸς ἔσον τὸ δυνατόν ὀμαλωτέραν συνέχισιν τῆς οἰκονομικῆς τοῦ τύπου ζωῆς. Κυρίως ἐπέστησαν οἱ ἀρμόδιοι τὴν προσοχὴν τῶν ἐπὶ τῶν μελλόντων νὰ ἐντυχῶσι δημοσιονομικῶν προβλημάτων ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ νομισματικοῦ τῆς χώρας συστήματος καὶ τοῦ κινδύνου ἐνδεχομένων κλονισμῶν του.

Ἡ Reichsbank ὑπῆρξε τὸ κέντρον, ὃ ἄξιον πέριξ τοῦ ὁποίου περιστρέφετο ἡ ἕλη προπαρασκευαστικὴ κίνησις. Ἰδιαιτέρως μὰς ἐνδιαφέρουν αἱ προσπάθειαι τῆς αἱ τείνουσαι εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ ἀποθεματικοῦ τῆς εἰς μεταλλικὸν ἕδαξ εἰς χρυσὸν καὶ πρὸς εὐχερεστέραν πραγματοποίησιν τῆς τὸν ἐθισμὸν τοῦ κοινῶ εἰς τὴν γρήσιν τραπεζικῶν γραμματίων κατὰ προτίμησιν μάλιστα τραπ. ἐπιταγῶν διὰ τὰς συναλλαγὰς του. Αἱ προσπάθειαι αὗται τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ ἐπιτελεῖου τῆς αὐτοκρ. κυβερνήσεως ἐκδηλοῦνται σὺν τοῖς ἄλλοις :

α'.) διὰ τοῦ τοῦ νόμου τῆς 20 Φεβρουαρίου 1906 ἐπιτρέψαντος διὰ πρῶτην φοράν τὴν ἐκδοσιν τραπεζ. γραμματίων τῶν 20 καὶ 50 Μ. ἐκτοπιζομένης οὕτω οὐχὶ μικρᾶς ποσότητος χρυσοῦ ἐκ τῆς κυκλοφορίας (ἀπὸ τὸ 1906 μέχρι τέλους 1913 εἶχον ἐκδοθῆ τοιαῦτα γραμμάτια διὰ ποσὸν 682 ἑκατ.). Ὅπως μάλιστα μὴ παρεδραφθῇ ἡ κυκλοφορία τῶν ταμακῶν γραμματίων, (τοιαῦτα ἐκυκλοφόρουσι τὸ 1914 διὰ ποσὸν 205

έκατομ. ὡς τὰ πλείοστα εὐρίσκοντο εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῶν τραπεζῶν· ἦσαν ἄτοκα, ἀν καὶ δὲν ἦσαν νόμιμον μέσον πληρωμῆς, ἐν τούτοις ἐκυκλοφόρουν ὄντα ἐξαργυρώσιμα) ἢ μάλλον μειωθῆ ἔτι περισσότερο ἢ κυκλοφοροῦσα πρὸς τὴν χρυσῶν, ἀντεκατεστάθησαν τὰ ταμιακὰ γραμμάτια τῶν 50 καὶ 20 Μ. διὰ δεκαμάρκων τοιούτων.

β'.) Διὰ τοῦ νόμου τῆς 1 Ἰουνίου 1909 προσδόντος εἰς τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς Reichsbank ἰδιότητα νομίμου μέσου πληρωμῆς, ἀνεῦ ἀρταῶν· ἐνοεῖται τοῦ ἐξαργυρώσιμου. (Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τὸ 1836 ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τὸ 1875).

γ'.) Διὰ σειράς ἄλλων μέτρων τῆς Reichsbank, ὡς διὰ πρόκα γάνθας διὰ τῶν συναλλαγῶν ἀνεῦ χρήσεως μετρητοῦ χρήματος (Bargeldloser Zahlungsverkehr), ἀτόκων προκαταβολῶν ἐπὶ εἰσαγωγῆς χρυσοῦ κ. τ. λ.

Ὅχι ὀλίγον ἐπίσης ἀπήσχόλει τὴν Reichsbank ἡ ἐπίτευξις μείζονος βυσσότητος τῶν μεγάλων γερμανικῶν τραπεζῶν διὰ τῆς ἀπόφυγῆς τόσοῦ πάσης ὑπερεντάσεως τῆς πίστεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὅσον καὶ παντὸς κινδύνου μειώσεως τῆς πληρωτικῆς τῶν ἐυνάμεως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ὁ ἐξαναγκασμὸς τῶν τραπεζῶν τούτων εἰς τὴν θημεσίευσιν διμηνιαίων ἰσολογισμῶν ἐθεωρήθη ὡς μία νίκη τῆς πολιτικῆς τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως.

Ἀποτέλεσμα τῆς χρηματικῆς ταύτης πολιτικῆς τοῦ γερμ. κράτους μεσολαβήσεως τῆς τραπεζικῆς τῆς επικρατείας, ὑπῆρξεν ἡ σημαντικὴ ἀδύνη: τοῦ ἀποθεματικοῦ τῆς εἰς μεταλλικόν. Καταπληκτικὴ ἰδίως εἶνε ἡ ἀδύνη αὕτη κατὰ τὰ τρία τελευταῖα προπολεμικὰ ἔτη. [Κατὰ μέσον ἔρον 1911=1,129 ἔκ. Μ. — 1912=1,203,5 ἔκ. Μ. — 1913=1,350 6 ἔκ. Μ. = 1914 (30 Ἰουνίου)=1,630,6 ἔκ. Μ. εἰς χρυσόν· ἀργύρον καὶ ταμιακὰ γραμμάτια]. Ἐναντι τοῦ ποσοῦ τούτου ἐκυκλοφόρουν τῶν 23 Ἰουλίου 1914 1,890,9 ἔκ. τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς Reichsbank. Κατὰ τὸν πίνακα τούτον ἐκλύπτοντο διὰ μεταλλικοῦ πλέον τῶν 85% τῶν κυκλοφορούντων γραμμάτων, ἔναντι 59,9% τὴν 30 Ἰουνίου 1913 καὶ 59% τὴν 30 Ἰουνίου 1912.

Ἡ Γερμανία ἐξέρχεται, ὡς βλέπομεν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἐπαρκῶς παρεσκευασμένη διὰ τὸν μεγάλον ἀγῶνα.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας καὶ ἰδίως ἡ κεντρικὴ ἐκδοτικὴ τῆς τραπεζῆς ἤρχισαν νὰ δέχωνται μίαν ὀλην ἐβδομάδα πρὸ τῆς ἐπισήμου κηρύξεως τοῦ πολέμου τὰ προμηνήματα τῆς προσηγγιζούσης λαίλαπος. Ἀπὸ τῆς 23 μέχρι τῆς 31 Ἰουλίου 1914 ἠλαττώθη τὸ ἀποθεματικὸν τῆς Reichsbank εἰς μεταλλικὸν κατὰ 160 ἑκ. Μ., ἡ κυκλοφοροῦσα ποσότης τραπεζ. γραμματίων ἠξήσῃ κατὰ 1019 ἑκατ., αἱ δὲ τοποθετήσεις εἰς συναλλαγματοκῆρας καὶ ἐπιταγὰς κατὰ 1480 ἑκατ. Μ. Οἱ πλείστοι τῶν γερμανῶν συγγραφέων, ὅσοίς δὲν παρακάμπτουσιν ἐν σιωπῇ τὴν ἐβδομαδιαίαν αὐτὴν προπολεμικὴν περίοδον, ἀποδίδουσι τὴν ταραττιαν ταύτην μεταβολὴν εἰς τὸν ὑπέρμετρον φόβον τῶν μεγάλων γερμανικῶν ἰδιωτικῶν τραπεζῶν, «*λεηλατήσεων*» κυριολεκτικῶς τὴν Reichsbank, ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν προβλεπομένων διαθέσεων τοῦ κοινοῦ. Κατὰ τὰς περιγραφὰς πράγματι τῶν ἐφημερίδων τῶν ἡμερῶν ἐκείνων (Berliner Tageblatt 29 Ἰουλίου ἑσπ. ἑκ.) χαρακτηριστικαὶ σιγηλαὶ διεδραματίζοντο πρὸ τῶν γερμανικῶν τραπεζῶν καὶ ταμειωτηρίων κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐβδομάδα. Πλήθος γυναικεῖου ἰδίως κόσμου μικροκαταθετῶν ἤξίου τὴν ἀνάληψιν τῶν καταθέσεων του, ἀναμένον ἐπὶ ἄρας εἰς τὸ ὑκαίθρον παρὰ τὴν βαγδαίως πίπτουσαν βροχὴν. Ἰδίως τὸ κεντρικὸν κατὰσθημα καὶ τὰ ὑποκαταστήματα τῆς Reichsbank κατεκλύζοντο ὑπὸ κομιστῶν τῶν γραμματίων τῆς, ζητούντων τὴν εἰς χρυσὸν ἐξαργύρωσίν των. Αἱ προσπάθειαι τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ τύπου ὅπως «*διαφωτίσωσι*» τὸ κοινὸν ἀνέκοψαν μὲν τὴν ὄρμην τῶν μικροκαταθετῶν, δὲν φαίνεται ὁμως νὰ ἔσχον σκουδαίον τι ἀποτέλεσμα ἐναντι τῶν ἀξιούντων τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν τραπεζικῶν τῶν γραμματίων, ὅπερ καὶ ἠγάγασε τὴν Reichsbank τὴν 31 Ἰουλίου ἀνευ νομοθετικῆς τινος ἐξουσιοδοτήσεως ὅπως διακόψῃ τὴν περαιτέρω ἐξαργύρωσιν.

Πλὴν ὁ πανικὸς εὐτοῦ τῶν πρώτων ἡμερῶν δὲν ἤλυνε ποτὲ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκδοσιν ἢ κυκλοφορίαν ἐν γένει 1019 ἑκατ. νέων τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τὴν προρηνηθεῖσαν ἐξογκῶσιν τοῦ ἐμπορικοῦ χαρτοφυλακίου τῆς τραπεζῆς κατὰ 1480 ἑκατ. Μὴ δὲν ἐπρόκειτο ἡ περὶ ἀνάληψιν μικροκαταθέσεων ἐκ μέρους περιθετῶν γυναικῶν καὶ μικροαστῶν, ἐφ' ὅσον ἐνδεῖται δὲν ἐγένετο αὕτη πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξαργυρώσεως. Ἀνά-

γική δημιουργίας νέων μέσων πληρωμής, όλα παρουσιάστη μετ' ἄλλας ημέρας κατά την κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ εὐθὺς μετ' αὐτήν, ἐν ὑφίστατο ἀκόμη τότε. Ἀλλαχοῦ λοιπὸν δέον νὰ ζητηθῆ κυρίως ἡ διατάραξις αὐτῆ τοῦ τραπεζικοῦ ἰσοζυγίου. Ὁ πρόεδρος τοῦ δευθунτηρίου τῆς Reichsbank (Präsident des Reichsbankdirektoriums) εἶχεν ἀνακοινώσῃ τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1914 ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι εἰς τὸ ἐμπορικὸν χαρτοφυλάκιον τῆς τραπεζῆς, πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ τῆς 23 καὶ 31 Ἰουλίου εἶχον συγκεντρωθεῖ καὶ συναλλαγματικαὶ καὶ ἐντολαὶ πληρωμῆς (Schatzanweisungen) τῆς αὐτοκρ. κυβερνήσεως διὰ ποσὸν 315 ἑκατ. Μ. Πλὴν φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη ἀφαίμαξις ἐκ μέρους τοῦ κράτους ὑπῆρξε πολὺ γενναϊοτέρα· μόνον λόγοι σκοπιμότητος ἐπέβαλλον τὴν ἀπόκρυψιν τῆς ἀληθείας. Τὸ βέβαιον πάντως εἶνε ὅτι τὸ γερμανικὸν κράτος διενεργοῦν ἐν τῷ κρυπτῷ τὰς τόσον ἀνησυχησάσας τοὺς μικροκαταθέτας πολεμικὰς του παρασκευὰς πολὺ πρὸ τῆς ἐπισήμου κηρύξεως τῆς ἐπιστρατεύσεως (1 Αὐγούστου), πιθανῶς μάλιστα καὶ πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ αὐστριακοῦ τηλεσιγράφου πρὸς τὴν Σερβίαν (25 Ἰουλίου), εἶχεν ἀπορροφήσῃ μὲγα μέρος τῶν νέων τραπεζογραμματίων.

Ἡ ἐκρήξις τοῦ πολέμου μας παρουσιάζει τὸν δημόσιον οἰκονομικὸν χαρακτήρα τῆς Reichsbank ἐν ὄλῃ τοῦ τῆ ἀναπτύξει. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1914 ὑφίσταται ἡ τράπεζα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὸ κράτος καὶ τὰς ἀνάγκας του. Εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τοῦ προσκορίσῃ τὰ μέσα πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον τῆς πίστεως τῆς ἡ ζυμίας τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, διὰ τῆς ἐκδόσεως νέου χαρτονομίσματος. Διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον κλονισμὸν ἡ πίστις τοῦ κράτους, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ κατὰ τρόπον ἐπιδεικτικὸν ἡ παροχὴ πρὸς αὐτὸ πάσης προμηθείας καὶ ὑπηρεσίας ἐναντι ἀμέσου χρηματικοῦ ἀνταλλάγματος, διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἐπιβολὴ ἐνοχλητικῶν φόρων καὶ ἡ ταχεία σύναψις δανείου πρὸς κάλυψιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν, καὶ ὅλα ταῦτα χωρὶς νὰ διαταραχῶσι σημαντικῶς αἱ βάσεις ἐφ' ὧν ἡδράζετο τὸ νομισματικὸν τῆς χώρας σύστημα, ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ὅπως ἔτη πρὸ τοῦ πολέμου ἡ περίφημος οἰκονομικὴ κοιντοποίηση καὶ συνσφραγεύτο χρυσὸς εἰς τὰ τραπεζικὰ θησαυροφυλάκια. Βεβαίως ἀν ἐπραγματοῦντο αἱ προφητικαὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπιτελείου, τὸ σύστημα θὰ ἀπέβαινε ἀλάνθαστον. Μὲ τὰς γλυκυτέρας ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ πολέμου 1870—1871 ἐλαυκαλιζοντο πράγματα μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι μία νέα πολεμικὴ ἀποζημίωσις ὡς ἐπιστέγασμα βραχυχρονίου νικηφόρου πολέ-

μου θὰ ἦδύνατο εὐχερέστατα νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν γερμανικὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν τῶν πλεοναζόντων χαρτίνων δισεκατομμυρίων.

Τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου συνοδεύει σειρά νομοθετικῶν μέτρων τῆς Γερμανίας ἐπιδικαζόντων κυρίως τρία :

1) Προστασίαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἀποθεματικοῦ εἰς μεταλλικὸν ἴδιαι εἰς χρυσὸν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἐπικρατείας τόσον πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς ληψοδοσιῶν τῆς (ἐξαγωγῆ χρυσοῦ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς μείωσιν τῆς παθητικότητος τοῦ προβλεπομένου ὡς ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ δυσμενοῦς ἰσοζυγίου πληρωμῶν), ὅσον καὶ πρὸς ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον ἐκδοσιν νέου χαρτενομίσματος πρὸς τροφοδότησιν τοῦ πολέμου, μέχρι τῆς στιγμῆς ἣτις θὰ ἐκρίνετο κατάλληλος πρὸς σύναψιν δανείου, ἐφ' ὅσον ὡς ἐκ τῆς τυχόν παρατάσεως τοῦ πολέμου θὰ παρίστατο τοιαύτη τις ἀνάγκη.

2) Ἐκδοσιν νέων τραπεζικῶν γραμματίων χωρὶς νὰ φείνωνται καταστρατηγούμεναι αἱ ἰσχύουσαι νομοθετικαὶ διατάξεις

καὶ 3) τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Reichsbank τῆς ἀνάγκης ὅπως χορηγῇ καὶ εἰς τὰ ὁμοσπονδιακὰ κράτη, τὰς κοινότητας καὶ πρὸ πάντων τοῦς ἰδιώτας ἐν εὐρείᾳ κλίμακι πίστιν, ὅπως ὑφίσταται δι' ὀλόκληρον τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν.

Ἡ νομοθετικὴ βάση τῶν μέτρων τούτων ὑπῆρξαν οἱ περίφημοι νόμοι τῆς 4 Αὐγούστου 1914 καὶ ἄλλοι τινες βραδύτερον ἐκδοθέντες.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸν πρῶτον ἐκ τῶν ἐπιδικαζομένων σκοπῶν κυροῦνται μὲ ἀναδρομικὴν δύναμιν ἢ ἀπὸ 31 Ἰουλίου διακοπὴ τῆς ἐξαργυρώσεως τῶν τραπεζικῶν γραμματίων ὑπὸ τῆς Reichsbank παρατεινομένη μέχρις ἐναντίας ἀποφάσεως τοῦ Ὁμοσπ. Συμβουλίου. Παράλληλως πρὸς τὴν ἔρσιν τῆς ἐξαργυρώσεως καταβάλλονται τεράστιαι προσπάθειαι ἐκ μέρους τῆς Τραπεζῆς, πρὸς συγκέντρωσιν ὅσον τὸ δυνατόν μείζονος ποσότητος χρυσοῦ νομισμάτων, ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τοῦ κοινοῦ εὐρισκομένων, εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς, ἐφ' ὅσον εἰσαγωγῆ χρυσοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατόπιν τῆς νεκρώσεως τοῦ ἐξαγωγικοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος. Κατὰ τὴν μάλλον κρατοῦσαν ἐν Γερμανίᾳ γνώμην (Helfferich «Das Geld» 2 ἐκδ. σ. 179) ὁσελογίζετο ἢ κατὰ Ἰούνιον 1914 ἐν Γερμανίᾳ εὐρισκομένη ποσότης γερμαν. χρυσοῦ νομισμάτων εἰς 3,300 ἐκ. Μ καὶ ἕντων εἰς 350 ἐκ. (ἐκ τούτων 1,253,2 ἐκ. μετὰ τῶν ράβδων χρυσοῦ εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Reichsbank) καὶ ἀργυρῶν εἰς 1,175 ἑκατομύρια. Ἐκεῖ ἔρα νὰ εὐρίσκωνται εἰς χεῖρας τοῦ κοινοῦ ἢ παρὰ ταῖς ἄλλαις Τραπεζαῖς ὑπὲρ τὰ 2,300 ἐκστ. χρυσῶν νομισμάτων.

Ἡ πρώτη πράξις πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ μεταλλικοῦ τῆς Reichsbank ὑπῆρξεν ἡ εὐγενής χειρονομία τῆς αὐτοκρ. Κυβερνήσεως, διατάξεως τὴν μεταφορὰν 205 ἑκατομμυρίων χρυσοῦ ἐκ τοῦ Juliusturm (120 ἑκ. τοῦ γερμ. πολεμικοῦ θησαυροῦ ἐκ τῆς γαλλικῆς ἀποζημιώσεως καὶ 85 ἑκ. ἐναντι τῶν ἕως τότε κυκλοφορησάντων ἐκ τῶν 120 ἑκ. νέων ταμιακῶν γραμματίων) εἰς τὴν Reichsbank ὡς καὶ τοῦ πολεμικοῦ ἀποθέματος εἰς ἄργυρον (Kriegssilberreserve). Συγχρόνως ἤρξατο δραστηρίᾳ προπαγάνδα παρὰ τῆ λαφ πρὸς παράδοσιν τοῦ χρυσοῦ του (νομισμάτων καὶ δραβύτερον κοσμημάτων) εἰς τὴν Τράπεζαν, προτιμηθέντος τοῦ τρόπου τούτου παντὸς ἄλλου ἀναγκαστικοῦ μέσου. Εἰς τὰ σχολαία ὑπέσχοντο οἱ διδάσκαλοι ὠραίας ἐκδρομᾶς εἰς τοὺς προσκομιζοντας ὠρισμένην ποσότητα χρυσοῦ νομισμάτων μαθητᾶς των, θέατρα καὶ κινηματογράφοι ἤνοιξαν δωρεὰν τὰς πύλας των εἰς τοὺς ἐκδηλοῦντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πατριωτικὰ των εἰσθήματα. Τὶ ποσὸν συνεχεντρώθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατὰ τὰ ἔτη 1914-1917 δὲν ἐμφαίνεται δυστυχῶς ἐκ τῶν καταστάσεων καὶ συγκριτικῶν πινάκων τῆς Reichsbank τὰς ὁποίας ἔχω ὑπ' ὄψει μου, καθ' ὅτι ἐν μέρος τοῦ οὐτω συγκεντρουμένου χρυσοῦ ἐξήγγετο διεκτιθέμενον πρὸς ἀγορὰν τροφίμων, πρώτων ὀλῶν καὶ κολιμοφοδίων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, στατιστικαὶ δὲ τοιαύτης φύσεως δι' εὐνοήτους λόγους δὲν ἐδημοσιεύθησαν. Ἄλλως τε δὲν πρέπει νὰ παρορθῶμεν καὶ τὴν μεγάλην ποσότητα τοῦ εἰσρεύσαντος χρυσοῦ εἰς τὴν χώραν, κατόπιν τῶν στρατιωτικῶν νικῶν καὶ τῶν εἰς τὰ κατεληγμένα μέρη χρησιμοποιοηθέντων ἥμισθα δίκαιων καὶ ἐντίμων πρὸς τοῦτο ἐκβιαστικῶν μέσων. Πάντως φαίνεται ἔτι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ποσοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ F. Terhalle («Währung und Valuta» Jena 1914 σελ. 31) εἰς 1,250 ἑκ. Μ. δὲν ἀπέχει πολὺ τῆς ἀληθείας. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶναι ὅτι τὸ μεταλλικὸν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἐπικρατείας εἰς χρυσὸν ἀνήλθε τέλος τοῦ 1914 εἰς 2,092,8 ἑκ. Μ., τέλος 1915 εἰς 2,445,2 ἑκ. Μ., τέλος 1916 εἰς 2,520,5 ἑκ. Μ. διὰ νὰ κατέλθῃ τὸ 1917 εἰς 2,406,6 ἑκ. Μ. καὶ τὸ 1918 ἔτι μᾶλλον εἰς 2.262,2 ἑκ. Μ. Ἀναμφισβήτητον πάντως εἶναι ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ὑπῆρξε καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου πατριωτικωτάτη.

Ὁὐχὶ μικροτέρας σημασίας ὑπῆρξαν τὰ μέτρα πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐλευθέρως κυκλοφορίας τοῦ χρυσοῦ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ (Νόμος 28 Σεπτεμβρίου 1914 αἰρων τὴν ρῆθραν πληρωμῆς χρεῶν εἰς χρυσόν, Ν. 23 Νοεμβρίου 1914 ἀπαγορεύων τὸ ἐμπόριον μὲ χρυσὰ νομίσματα, Ν. 13 Νοεμβρίου 1915 ἀπαγορεύων τὴν ἐξαγωγήν χρυσοῦ), ὡς καὶ τὰ μέτρα

πρὸς ἀγοράν τοῦ ὑπὸ τῆς Τραπεζικῆς ἐπὶ ἐπιποταλλαγῇ (N. 1916 περὶ ἰδρύσεως τῶν Goldankaufsstellen).

Ἀνευρορικῶς πρὸς τὸν δεῦτερον ἐκ τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν ἐπιζητεῖται κατὰ τρόπον ὀλίγον τι εὐκολαβικὸν ὅπως ἐμφανισθῇ καὶ τὸ νέον χαρτονομίσμα ἐρειδόμενον ἐπὶ τῶν κειμένων νομοθ. διατάξεων, μὲ τὰς ἐξῆς διὰ τὸ πολὺ κοινὸν ἴσως ἀσημάντους, διὰ τὸν εἰδικὸν ὅμως θεμελιώδους οἰκονομικῆς σημασίας τροποποιήσεις, αἰρούσας ἐξ ὀλοκλήρου τὴν βᾶσιν ἐφ' ἧς ἐστ-ηρίζετο τὸ προπολεμικὸν γερμανικὸν ἐκδοτικὸν σύστημα.

α'.) Συναλλαγματικᾶς, εἰς ἀπαιτεῖ ὁ νόμος πρὸς κάλυψιν κατὰ τὰ 2)3 τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων τῆς Τραπεζικῆς, δύναται νὰ ἐκδίδῃ καὶ ἡ αὐτοκρ. κυβέρνησις, προεξοφλουμένης ὑπὸ τῆς Reichsbank.

β'.) Εἰς τὸ ἀποθεματικὸν εἰς μεταλλικόν, τὸ ὅποιον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς κάλυψιν κατὰ τὸ 1)3 τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων, συγκαταλέγονται καὶ γραμμάτια τῶν δανειστικῶν ταμείων, περὶ ὧν ὁ λόγος κατωτέρω.

γ'.) Ὁ φόρος 5%) ἐπὶ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων, περὶ οὗ ἐπιτησάμεθα λόγον ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, καταργεῖται. Ὑπαρχόντων τῶν προαπαιτουμένων τούτων ἦτο δυνατόν, ἡ ἐκδοσις τραπ. γραμματίων ἀνευ περιορισμοῦ τινος. Πλὴν ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμματίων τῶν δανειστικῶν ταμείων παρὰ ταύτας προσκαίρους περιορισμούς του ὑπῆρξε πράγματι ἀπεριόριστος, αἱ δὲ συναλλαγματικαὶ τὰς κράτους δὲν ἀπέρρεον ἐξ ἐμπορικῶν συμπάσεων, ὡς αἱ ἐμπορικαὶ ὑπεγορευόμεναι μόνον ὑπὸ τῶν ἐστ-μέραι ἀξαναμένων ἀναγκῶν τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐδημιουργήθη εἰς φαῦλος κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιστρέφετο ἡ ἐπικινδύνους διαστάσεις λαμβάνουσα ἐκδοσις νέου χαρτονομίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ κράτος ἐθεράπευε ἕν μὲγα μέρος τῶν πολεμικῶν του ἀναγκῶν ἰδίως κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς πολεμικῆς περιόδου.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων συμποσοῦμενος εἰς 2,909 ἐκ. Μ. κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ πολέμου ἀνῆλθεν ἀπατόμως εἰς 5,045,9 ἐκ. τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1914. Ἡ ἐκδοσις τῶν διακόπτεται ὑπὸ σειρᾶς δημοσίων δανείων (ταῦτα καθιστᾷ ἤδη ἐπιτυχή τὸ ἀφθονον χρήμα) καὶ ἐξακολουθῇ κατέτιν μέχρι τέλους 1916 βραδείαν ἀνοδον (τέλος 1915 = 6,917,9 ἐκ. Μ. — τέλος 1916 = 8,054,7 ἐκ. Μ.), ἐπιταχυνομένην κατὰ τὰ δύο τελευταῖα πολεμικὰ ἔτη (1917 = 11,467,7 ἐκ. Μ. καὶ 1918 = 22,187,8 ἐκ. Μ.). Διὰ χρυσοῦ καλύπτονται τέλος 1914 38,1%) — 1915 = 31%) — 1916 = 23,1%) — 1917 = 13,6%) —

1918 μέσον 7ο)ο — Παραλλήλως πρὸς τὰ τραπεζικά γραμμάτια τῆς Reichsbank κυκλοφοροῦν καὶ ταμιακά γραμμάτια (Reichskassenscheine) 300 ἑκ. Μ. περίπου, μικρὰ σχετικῶς ποσότητες γραμματίων τῶν τεσσάρων ἄλλων ἐκδοτικῶν Τραπεζῶν, ἀργυρὰ κέρματα ἐξαφανιζόμενα ὁσμῆραι καὶ ἀντικαθιστώμενα διὰ γραμματοσήμων, τοχομεριζίων, μεταλλικῶν κερμάτων ἑκ σιδήρου καὶ ψευδαργύρου, τέλος σημαντικαὶ ποσότητες γραμματίων τῶν δανειστικῶν ταμείων,

Ἐναφορικῶς πρὸς τὸν τρίτον τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν ἰδρύνονται τὰ λεγόμενα δανειστικὰ ταμεία (Darlehnskassen) προσηρτημένα εἰς τὴν Reichsbank ἀπολαύοντα νομικῶς πλὴν οὐχ! καὶ οἰκονομικῶς ἀνεξαρτησίας, «πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνγκῶν τῆς πίστεως, ἰδίᾳ πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν συμπερόντων» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Νόμου τῆς 4 Αὐγούστου 1914. Τὰ ταμεία ταῦτα ἔχορῆγουν δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρηματογράφων καὶ ἐμπορευμάτων. Τὰ χρηματικὰ μέσα πρὸς χορήγησιν τῶν δανείων τούτων ἐπρωμηθεύοντο τὰ ταμεία ταῦτα δι' ἐκδόσεως τῶν γραμματίων τῶν δανειστικῶν ταμείων (Darlehnskassenscheine). Ταῦτα, ἂν καὶ ἔξην ἦσαν περιβεβλημένα μὲ ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, ὡς τὰ γραμμάτια τῆς Reichsbank ἔκυκλοφόρουσαν οὐχ' ἦσαν εὐρύτατα, ἰδίᾳ τὰ γραμμάτια τῶν 1, 2, 5, 10 καὶ 20 Μάρκων, θεωρούμενα ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ὡς «μικρὰ τραπεζογραμματία». Νομικῶς εἶχον μάλιστα τὰ γραμμάτια τῶν ἑαν. ταμείων ὁπως εἶπεν ἀνωτέρᾳ ἕξιαν τῶν ἄλλων κυκλοφορούντων γραμματίων ἀφοῦ κατὰ τὰ λεχθέντα ἀνωτέρω, ἠδύναντο νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ κάλυμμα εἰς μεταλλικῶν τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων τῆς Reichsbank. Ἡ ὅλη κυκλοφοροῦσα ποσότης τοιούτων γραμματίων τῶν ἑαν. ταμείων ἀπὸ 445,8 ἑκ. τέλος 1914 ἀνῆλθεν εἰς 972,2 ἑκ. τὸ 1915, εἰς 2,872,9 ἑκ. τὸ 1916 εἰς 6,264,5 ἑκ. τὸ 1917 καὶ 10,242.2 ἑκ. τὸ 1918. Μῆρος τούτων εὐρίσκειτο εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς Reichsbank ὡς κάλυμμα τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων τῆς.

Τὰ ταμεία ὅμως ταῦτα ἐξηλίχθησαν εἰς ἄπλοος χρηματοδότας τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς ἑκ τῶν συνθηκῶν κυρίως ὑπὸ τὰς ὁποίας διατέλει κατὰ τὸν πόλεμον ἡ γερμανικὴ χρηματαγορά. Λόγω κυρίως τῆς πληρωμῆς τοῖς ματητοῖς διὰ πάσαν πρὸς τὸ κράτος πώλησιν στρατ. εἰδῶν, εἶλαι αἱ σχετικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶχον ὑπερκορεσθῆ χρημάτων ἐπειδὴ δὲ οὐτε ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως ἦτο εὐχερῆ; οὐτε νομοθετικῶς πάντοτε ἐπατρέπετο ἕμμετος τρόπος ἔξαναγκασμοῦ πρὸς τοποθέτησιν τῶν διαθέσιμων κεφαλαίων εἰς δημόσια

δάνειο), ὁ ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς κόσμος ἠσθάνετο ἐλάχιστα τὴν ἀνάγκην προσφυγῆς εἰς τὰ δανειστικὰ ταμεία.

Αἱ προβλέψεις τῆς Γερμανίας περὶ ταχυτάτου τερματισμοῦ τοῦ πολέμου δὲν ἐπραγματοποιήθησαν. Αἱ προσπάθειαι τῆς ἐπίσης μετὰ τοὺς πρῶτους πολεμικοὺς μῆνας ὅπως ἀνακρούση πρύμναν καὶ ἐπιδιώξη τὴν κάλυψιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν καὶ διὰ δανείων, ζιενεργηθέντων οὐχὶ δυσχερῶς ὡς ἐκ τῶν ἀφθίνως κυκλοφορούντων χρηματικῶν μέσων, ἐπέφθησαν μόνον προσκαίρως ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὅσονδῆποτε καὶ ἂν ἀναγνωρίσῃ τις τὰς κολοσσιαίας οἰκονομικὰς δυσχερείας ἐναντίον τῶν ὀπίων εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἡ Γερμανία οὐχ' ἦρτον δὲν ἐπιτρέπεται ὅπως παρίσῃ καὶ τὰ κεφαλαιώδη σφάλματα τὰ ὅποια ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πολεμικὴ τοῦ κράτους τοῦτου δημοσιονομικὴ καὶ οἰκονομικὴ γενικώτερον πολιτικὴ.

Ἀποφυγοῦσα ἐν ἀντιθέσει ἰδίως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν ἐκ λόγων κακῶς ἐννοουμένης πολιτικῆς σκοπιμότητος τὴν ἐπιβολὴν ἀναλ. λόγου πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν τῶν διαφόρων παραγωγικῶν τάξεων φορολογίας, ἠκολούθησε τὴν ὀλισθηρὰν τῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος ὀβόν, τὴν ἀδικωτάτην ταύτην ἐξ ἕλων τῶν φορολογιῶν. Μὴ θέλουσα νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν χρήματος καὶ ἀγαθῶν ἐν τῇ κοινωρικῇ οἰκονομίᾳ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς χρεωστασίου μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. παρεχώρει μετολαβόντος τοῦ δημοσίου ταμείου, ἄφθονα τὰ πρὸς ἀκώλυτον κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν χρηματικὰ μέσα χωρὶς ὄριον, χωρὶς περιορισμούς, κατὰ παράβασιν στοιχειωδῶν οἰκονομικῶν νόμων. Μεγάλῃ μερὶς τῶν γερμανικῶν οἰκονομολόγων ζητεῖ ὅπως περιβάλλῃ τὴν Reichsbank μὲ τὸν φωτιστέφανον τοῦ ἐθνομάρτυρος, νὰ τὴν ἐμφανίσῃ ὡς τὸ θῶμα τῆς ἀντικονομικῆς μὲν πλὴν πατριωτικῆς ἐκδοτικῆς καὶ χρηματικῆς καθέλου πολιτικῆς τῆς. Δὲν μοι φαίνεται δεδικοιολογημένη ἡ ἔξαρσις αὕτη τοῦ ἐθνουσιασμοῦ τῶν. Πρῶτον, τὸ κύριον θῶμα τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὀπῆρξε τὸ κοινόν, καὶ δεύτερον. ἡ τράπεζα δὲν εἶχεν ἰδίᾳ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἀπολύτως καμμίαν αὐτοβοῦλιαν. Ἐνδεχομένη, διαμαρτυρία τῶν μεριδούχων κατὰ τῶν κυβερνητικῶν μέτρων δὲν θὰ εἶχεν ἀναμφισθητήτως οὐδὲν ἀποτέλεσμα οὔτε θὰ ἔφθανε ποτὲ μέχρι τοῦ κοινοῦ. Ἡ κυβέρνησις εἶνε μόνῃ ὑπεύθυνος τῆς καταστάσεως. Ἡ Τράπεζα ἐξετέλεσεν ἀπλῶς διαταγὰς καὶ μέγιστα ὀφειλομένον νὰ ὀμολογήσωμεν, ἀσχέτως ἐὰν ἦσαν ἀντικονομικαὶ ἢ μὴ, μετὰ περισσῆς ἐκδεξιότητος.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Δὲν προτίθεμαι ἐν τῷ τρίτῳ τούτῳ μέρει νὰ ἀσχοληθῶ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῶν χρηματικῶν συνθηκῶν τῆς μεταπολεμικῆς Γερμανίας καὶ τὴν νέαν μορφήν ὅφ' ἦν ἐμφανίζεται ἡ οἰκονομικὴ τῆς ζωῆς, ὡς συνέπειαι, πλὴν ἐν πολλοῖς καὶ ὡς αἰτίον τῶν χρηματικῶν τούτων συνθηκῶν. Ἄτυχῶς ὁ περιορισμένος χώρος δὲν μας ἐπιτρέπει τὸ τοιοῦτον. Ἐν γενικωτάταις μόνον γραμμαῖς θὰ ἐπιχειρήσωμεν 1) τὴν κατάδειξιν τῆς ἀλληλουχίας μεταξὺ χρηματικῆς, δημοσιονομικῆς καὶ οἰκονομικῆς καθόλου τοῦ τόπου καταστάσεως καὶ 2) τὴν ἀναζήτησιν τῶν προϋποθέσεων πρὸς βελτίωσιν, πρὸ παντὸς πρὸς παγίωσιν ἐν Γερμανίᾳ μιᾶς ὀρισμένης χρημ. καταστάσεως.

I—Τὸ τέλος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εὗρε τὴν ἐπαναστατημένην Γερμανίαν ἐν ταῖς ἀπρχαῖς νέας δεινῆς κρίσεως, ἀπειλούσης τὰ θεμέλια τόσοσιν τοῦ πολιτικοῦ ὅσον καὶ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῆς χώρας οἰκοδομήματος. Ἀφεθεῖσα ἡ γερμανικὴ κοινωνικὴ οἰκονομία μετὰ τὴν στρατιωτικὴν κατάρρευσιν εἰς τὸ ἔλεος τῶν νικητῶν, παλαίους ἐναντίον τῶν ἀνατρεπτικῶν προσπαθειῶν τῶν κομμουνιστῶν, ἐξαναγκασθεῖσα εἰς δδυνηρὰς οἰκονομικὰς παρρηχρηρήσεις ἐναντι τῶν μετριοπαθῶν σοσιαλιστῶν. βλέπουσα τὸν οἰκονομικὸν ἀποκλεισμὸν ἐξακολουθοῦντα, τὰ άτομα πεινῶντα καὶ γυμνητεύοντα, τὴν γεωργίαν ἐξηνητημένην, τὴν βιομηχανίαν μὴ πολεμικῶν εἰδῶν ἐλλείψει πρώτων ὑλῶν ἀκίνητουσαν, τὸ ἐμπόριον ἐν τελείᾳ ἀπονεκρῶσει καὶ τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς ἐν ἀποσυνθέσει, διήρχετο ἡμέρας πικράς, στερουμένη καὶ αὐτῶν τῶν ἀπαραιτήτων ὑλικῶν μέσων πρὸς προσωρινὴν ἔστω ἐπούλωσιν τῶν χαινουσῶν τοῦ οἰκονομικοῦ σώματος πληγῶν.

Παραλλήλως ἔβαινε καὶ ἡ ἀθλιότης τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Τὸν γερμανικὸν προϋπολογισμὸν πολὺ ὀλίγον ἀνεκούφισεν ἡ κατάπαυσις τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως. Αἱ κρατικαὶ ἀνάγκαι δὲν ἐμειώθησαν οὐδὲως, μόνον μορφήν μετέβαλον. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐξαιρετικῶν βάρων ὄρων τῆς ἀνακωχῆς, ἡ ἀποζημίωσις τῶν καθόντων Γερμανῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὰ ἐξόδα τῆς ἀποστρατεύσεως καὶ ἡ διερπαγὴ τοῦ στρατιωτικοῦ ὄλικου, ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν ἀνέργων καὶ ἡ εὐθηνὴ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κράτους πώλησις τροφίμων, ἀνεβίβαζον τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς ποσὸν τεράστιον. Ἡ σύναψις δανείου, ἡ ἐκθεσις

αὐτοῦ εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν δὲν θὰ εἶχε καμμίαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ἡ πρότασις τῆς Reichshank περὶ συνολογήσεως καταναγκαστικοῦ δανείου εἶχεν ἀποκρουσθῆ ὑπὸ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἐπικρατείας Mat. Erzberger. Τὸ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Τραπεζίης συναφθὲν τὸ 1919 δάνειον τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Spargrämienanleihe εἶχεν ἀποτύχει. Τὸ ἐπακολούθησαν βαρύτερον φορολογικὸν σύστημα τοῦ Erzberger δὲν ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα λόγῳ τῶν μεγάλων δυσχερειῶν περὶ τὴν εἰσπραξίν ἀναληφθεῖσαν ἕπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Reich. Περὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῆς ἀλλοδαπῆς οὐδεὶς λόγος ἠδύνατο τότε ἀκόμη νὰ γίνῃ.

Ὡς ἐὰν δὲν ἤρχουν ταῦτα ἤρξατο παρατηρουμένη ἐν τῇ χώρᾳ εὐθύς μετὰ τὴν γερμανικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1918 καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀναχωρῆσιν μεγάλη ἄλλειψις μέσων πληρωμῆς. εἰ σπουδαιότεροι λόγοι τῆς ὁπείας ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: 1) σημαντικὴ ποσότης τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ πληρωμῆς πρὸς τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα κατοχῆς ἐν Ρηνανίᾳ. 2) Ἐπι μεγαλυτέρα ποσότης διετίθετο ἐπίσης πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὑποχρεώσεων εἰς τὰ τέως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατεχόμενα εἰδήφῃ. Μόνον εἰς τὸ Βέλγιον ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ Γερμανίας τὸ 1919 1.500 ἑκατ. χαρτίνων μάρκων. 3) Μετὰ τὴν κατάρρευσιν καὶ τὴν ἐπακολούθησασαν ἀπότομον πτώσιν τοῦ μάρκου ἀνηλθον τεραστίως αἱ τιμαὶ ὡς καὶ εἰ μισθοὶ καὶ ἡμερομίσθια (ἐπιπροσθέτως ὡς ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Σοσιαλδημοκρατίας πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν κυβερνήσει), προκαλέσαντα νέαν οὐχὶ μικρὰν ζήτησιν χαρτονομίσματος πρὸς διενέργειαν τῶν ἀναγκαιῶν πληρωμῶν. 4) Ἡ πτώσις τοῦ μάρκου ἐνεθάρρυνε τὴν διεθνή κερδοσκοπίαν πρὸς ἀπορρόφησιν ἐνὸς μέρους τῶν ἔως τότε ἐκδοθέντων τραπεζογραμμάτων ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὑψώσεως, ἐν ᾧ ἀντιθέτως μέγα μέρος τῶν γερμανῶν κατόχων τοῦ ἐπὶ τῷ φόβῳ νέας πτώσεως τὰ ἐξαπέστειλε λαθραίως εἰς τὸ ἐξωτερικόν (μία μορφή τῆς Kapitalflucht) πρὸς πώλησιν. (Τὸ ἐμπόριον συναλλάγματος δὲν ἦτο ἀκόμη ἐλεύθερον). 5) Τὰ βάρεια φορολογικὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως ἠνάγκαζον πολλοὺς πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν γραμμάτων, ἀποσυρομένων οὕτω τῆς κυκλοφορίας καὶ 6) τὰ μεταλλικὰ κέρματα εἶχον ἐξαφανισθῆ τελείως τῆς κυκλοφορίας.

Αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι τοῦ κράτους ἐν οἰνυασμῷ πρὸς τὴν ἀθλιότητα τῆς καυαστάσεως τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν σπάνιν μέσων πληρωμῆς ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἀποκλεισμένου παντὸς ἄλλου μέσου θεραπείας, ἦτο πολὺ φυσικὸν εἴ τι θὰ ἦγον εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Reichsbank

τῆ ἐντολῇ ἢ μᾶλλον ἐταγῆ τοῦ κράτους συνέχισιν τῆς πολεμικῆς τῆς ἐκδοτικῆς πολιτικῆς. Νέα σημαντικὴ ποσότης χαρτονομίσματος τίθεται ὑπὸ εἰς κυκλοφορίαν, προκαλουμένη διὰ τῆς γνωστῆς μεθόδου τῆς ἐκδόσεως καὶ προεξοφλήσεως τῶν συναλλαγματικῶν τοῦ δημοσίου ταμείου, χωρὶς ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑπ' ἃς ἐγένετο ἡ ἐκδοσις νὰ ὑπάρχῃ ἐπιτροφῆς τῶν γραμματίων εἰς τὴν ἐκδόσειαν Τράπεζαν πρὸς ἀποφυγὴν νέας ἐκδόσεως.

Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών μὲ τοὺς βάρεις τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικοῦ θροῦ ἐπεδείκνυσεν ἔτι μᾶλλον τὴν κατάστασιν, ἔσχεν ἔμως καὶ ἐν ἐξαιρετικῶν εὐχάριστον διὰ τὴν γερμανικὴν οἰκονομίαν ἀποτέλεσμα ὅτι ἤρε τὸν οἰκονομικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐπέτρεψε εἰς τὴν Γερμανίαν ἐν περιορισμένῳ πάντοτε μέτρῳ τὴν βαθμιαίαν ἐπανάληψιν τῶν ἐμπορικῶν τῆς σχέσεων μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἃς εἶχε διακρίψει ὁ πόλεμος. Οὐχὶ μετὰ μεγάλῃς δυσχερείας ἐπανεῦρεν ἡ Γερμανία τὴν παλαιὰν τῆς θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομίᾳ. Δὲν ἀνεζητήθησε τοὺς πλάτας τῆς ἀνεζητήθη ὑπ' αὐτῶν, χάρις κυρίως εἰς τοὺς ἐξῆς δύο λόγους.

α'.) Ὅτι ἡ ἐπελευθέρωσις μεταβολὴ εἰς τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς Γερμανίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀφήσῃ ἀνεπηρέεστον τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος εἶνε προφανές. Βασίως δὲν ὑπῆρξεν αὐτῇ μόνῃ ἡ αἰτία τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἐν Γερμανίᾳ. καθ' ὅτι συνέτρεχον καὶ ἑτεροὶ πρὸς τοῦτο λόγοι, ἴβια ἢ σπάνις τῶν ἐμπορευμάτων φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπασχολήσεως ἑκατομυρίων ἐργατικῶν χειρῶν ἐπὶ τετραετίαν καὶ πλέον μὲ πολεμικά, μὴ παραγωγικά ἔργα. Λογικὸν ἐπακολούθημα ἐπίσης τῆς πτώσεως τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ ἐξαιρετικῶς δυσμενές διὰ τὴν Γερμανίαν. Ἰβία μετὰ τὸν πόλεμον ἰσοζύγιον πληρωμῶν ἐναντι τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ τῆς σχετικῆς ἐλλείψεως χρυσοῦ πρὸς ἐξαγωγήν, ὑπῆρξε καὶ ἡ ραγδαία πτώσις τοῦ μάρκου εἰς τὰ ἔξῃ χρηματιστήρια. Ἐπειδὴ ἡ ἐκδοσις χαρτονομίσματος ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἡ καθηκτικότης τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ὑπῆρξε διηνεκῆς, ἦτο φυσικόν, μὲ τὰς σχετικὰς διακυμάνσεις ἐννοεῖται, ὅτι διηνεκῆς θὰ ἦτο καὶ ἡ πτώσις τοῦ μάρκου. Μετὰ πάσαν νέαν πτώσιν τοῦ μάρκου ἔπαινον καὶ αἱ τιμαὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὡς καὶ τὰ παρακολουθεῦντα ταύτας ἡμερομίσθια πρὸς βαθμιαίον προσανατολισμὸν πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ὑψωσιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν διεθῶν τιμῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ συμβῆ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπηκολούθησε νέα πτώσις, προκαλοῦσα τὴν αὐτὴν βαθμιαίαν, διατάζουσαν κίνησιν τῶν τιμῶν πρὸς τὰ ἄνω. Αἱ πτώσεις τοῦ

μάρκου ὑπῆρξαν ἀπότομοι ἐν ᾧ αἱ ἀνοδοὶ τῶν τιμῶν βαθμιαῖαι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἴσταντο αἱ τιμαὶ ἐν Γερμανίᾳ κάτωθεν τοῦ ἐπιπέδου τῶν διεθνῶν τιμῶν, προκαλοῦσαι ἀθρόαν ἐξαγωγὴν ἀντὶ τεμαχίου ἀρτου ἐξεσφενδονίζοντο ἐνίοτε εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πολυτίμα βιομηχανήματα

β'.) Μεγάλοι ἐξαγωγικοὶ οἰκοὶ πρώτων ὕλων καὶ τροφίμων. Ἰδίως ἀμερικανικοὶ, διατρέχοντες οἰκονομικὴν κρίσιν ὡς ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῆς Κιόρπτης ὅπως ἀγοράσῃ τὰ προϊόντα τῶν, ἔχοντες δὲ πίστιν ἀκλόνητον ἐπὶ τῷ μέλλον τῆς Γερμανικῆς Οἰκονομίας ἐχορήγησαν εἰς τὴν γερμ. βιομηχανίαν εὐρυτάτας πιστώσεις. Εἰς ταύτας προστετήθησαν σημαντικαὶ ποσότητες διαθεσίμων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἐκ τῶν εἰς τεραστίαν ποσότη-
τας ἐπὶ τῇ ἔλπιδι ὑψώσεως ὑπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀγορασθέντων γερμαν. τραπεζογραμματίων, ἀξιών καὶ συναλλάγματος. Ἡ οἰκονομικὴ κατά-
στασις τῆς Γερμανίας κατόπιν ὧλων τούτων φαίνεται βελτιουμένη, τὸ
ἐξαγωγικόν τῆς ἐμπόριον ἀνοθεῖ, ἡ βιομηχανία τῆς θησαυρίζει. Πλὴν
φαινομενικὰ ἦσαν τὰ κέρδη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, φαινομενικὴ ἡ
ἀνοθισις. Ἡ γαλλικὴ ἐπέμβοις ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου τῆς γαλλικῆς
κοινῆς γνώμης πρὸ τῆς γερμανικῆς «εὐημερίας», ἐπέτρεψε τὴν κατάρ-
ρευσιν τοῦ χαρτίνου οἰκοδομήματος. Ὅτι ἡ εὐημερία τῆς Γερμανίας κατὰ
τὸ χρονικὸν διάστημα 1920-1921 δὲν ἦτο πραγματικὴ, ἡ οἰκονομικὴ τῆς
ζωὴ δὲν ἦτο φυσιολογικὴ, ἡ δὲ ἰσορροπία τῶν γερμ. προῦτολογισμῶν
οὐδέποτε ἐπετεύχθη ἀνευ συνδρομῆς τῶν πιστηρίων τῆς Reichsbank,
ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν κάτωθι στατιστικῶν πληροφοριῶν. Τὴν 31 Δεκεμ.
1920 ἀνῆρχετο τὸ κυμαινόμενον χρέος τῆς ἐπικρατείας εἰς 152 δισεκ.
Μ. ἐναντι 48 δισεκ. Μ. κατὰ τὸ τέλος Ὀκτωβρ. 1918. Ἐν ᾧ τέλος 1918
ἡ κυκλοφοροῦσα ποσότης τραπεζικῶν γραμματίων μόλις ὑπερέβαινε τὰ
22 δισεκ. Μ. καὶ 10 δισεκ. Μ. γραμμάτια τῶν δανειστικῶν ταμείων, ἀνῆρ-
χετο ἡ ποσότης τῶν τέλος 1919 κυκλοφορούντων τραπεζ. γραμματίων
εἰς 35,698,4 ἑκ. Μ. 1920=68,805 ἑκ. Μ.—1921=113,639,5 ἑκ.
Μ.— Ἡ ποσότης τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων δανειστικῶν ταμείων
ἀντιθέτως μειοῦται, μειωθέντος τοῦ ἐπὶ ἐνεχύρω χρηματογράφων ἢ
ἐμπορευμάτων δανεισμοῦ κεφαλαίων ὑπὸ τῶν δανειστικῶν ταμείων.
(Τέλος 1919=13,781,2 ἑκτ. Μ.—1920=12,033, 3 ἑκατ. Μ.—
1921=8.324,7 ἑκατ. Μ.) Παράλληλος ὑπῆρξε καὶ ἡ πτώσις τοῦ γερ-
μανικοῦ συναλλάγματος (100 ἑλ. φρ. (τέλος 1918) 170 Μ., (τέλος
1919) 772 Μ., (τέλος 1920) 1095 Μ., (τέλος 1921) 3625 Μ.

Ἐνῷ ἡ ποσότης τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος ἀνέρχεται εἰς
ὕψη δυσθεώρητα, μειοῦται ἔτι μᾶλλον τὸ εἰς χροτὸν κάλυμματό, κοφίως

ἐκ τῶν ἐξῆς τριῶν λόγων α'.) τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ρωσικοῦ χρυσοῦ κατὰ τοὺς ὄρους τῆς ἀνκωχῆς β'.) λόγω πληρωμῆς πρὸς τὴν Ἀντάντ (μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ) εἰς χρυσὸν περὶ τὸ δεσκατομύριον περίπου ἔναντι δοθέντων τροφίμων καὶ γ'.) λόγω πωλήσεως εἰς χρυσοκόρους οὐχὶ μικρῶν ποσοτήτων πρὸς τόνωσιν τῆς σχετικῆς ἐξαγωγικῆς βιομηχανίας. Ἀπὸ 2.262,2 ἑκατ. Μ. εἰς χρυσὸν, ἀποθεματικοῦ τῆς Reichsbank τὸ 1918 παρέμειναν μόνον 1,089,5 ἑκατ. Μ. τὸ 1919 — 1,091,6 ἑκατ. Μ. τέλος 1920 — 995,4 ἑκατ. Μ. τέλος 1921. Τὸ κάλυμμα τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων εἰς χρυσὸν, τὸ ὅποσον ἀνῆρχετο εἰς 2,2ο/ο τέλος 1919, κατῆλθεν εἰς 1,4ο/ο τέλος 1920 καὶ 0, 8ο/ο τέλος 1921.

Ἡ μείωσις τοῦ μεταλλικοῦ καὶ χαρτινοῦ καλύμματος τῶν τραπεζικῶν γραμματίων (γραμμάτια δανειστικῶν ταμείων) ἤρχισε νὰ δυσχεραίνῃ τὴν τήρησιν τῆς νομοθετικῆς διατάξεως περὶ 1)3 καλύμματος τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων τῆς τραπεζῆς διὰ χρυσοῦ καὶ γραμματίων δαν. ταμείων. Ὁ νόμος τῆς 9 Μαΐου 1921 ἦρε τὴν περιορισμὸν τοῦτον. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης δὲν ὑφίσταται οὐδεὶς πλέον νομοθετικὸς περιορισμὸς πρὸς ἐκδοσιν χαρτονομίσματος. Τὸ μόνον προαπαιτούμενον εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν ἀνγκῶν τοῦ δημοσίου ταμείου ὑπαγορευόμεναι συναλλαγματικαὶ τοῦ κράτους. Λόγος περὶ ἐκδοτικῆς πολιτικῆς τῆς τραπεζῆς δὲν δύναται πλέον ἀπὸ τοῦδε νὰ γίνῃ. Ἡ τράπεζα διατάσσεται ὑπὸ τοῦ κράτους ἕως ἐνισχύσῃ τὸ προσωπικὸν τῶν ἐκτυπωτηρίων τῶν γραμματίων τῆς· νέα ἐκτυπωτικὰ μηχαναὶ παραγγέλλονται. Ὀλίγους μῆνας κατόπι ἐνθουμούμαι εἶτι ἀνεγίγνωστον εἰς τὰς γερμανικὰς ἐφημερίδας γνωστοποιήσιν τῆς Reichsbank αἰτούσης εὐγενέστατα συγγνώμην, διὸ δὲν δύναται πλήρως νὰ ἀνταποκριθῆ πρὸς τὰς αξιώσεις τῶν ἰδιωτικῶν τραπεζῶν περὶ χρηγίας μέσων πληρωμῆς διὰ ποσὰ σεβαστά, διότι τὰ πρὸ πολλοῦ παραγγελλθέντα νέα ἐκτυπωτικὰ μηχανήματα δὲν ἦσαν ἀκόμῃ ἑτοιμα.

Ὁ Νόμος τῆς 26 Μαΐου 1922 περὶ αὐτονομίας τῆς Reichsbank ἀπαλλάσσει τὴν διεύθυνσιν τῆς τῆς κρατικῆς κηδεμονίας καθιστώσα αὐτὴν ἀνεξάρτητον. Πολὺ ἄργά διὰ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ταῦ τόκου εἰκονομίαν! Ἡ χειραφεσία αὕτη τῆς κεντρικῆς ἐκδοτικῆς τραπεζῆς οὐδόλως ἐβελτίωσε τὴν κατάστασιν.

Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη 1922 καὶ 1923 ἡ ἀπώλεια τοῦ πλουσιωτέρου μέρους τῆς βιομηχανικῆς περιουσίας τῆς Ἄνω Σιλεσίας, αἱ ἐσωτερικαὶ κομματικαὶ διαμάχαι καταλήξασαι οὖν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὸν φόνον τοῦ μεγαλυτέρου γερμανοῦ πολιτικοῦ τῶν τελευταίων χρόνων,

τοῦ Ἰσραηλίτου Rathenau, ἡ ἐπιταθεῖσα κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας γαλλικὴ πίσσις κατόπιν τῆς καταλήψεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κέντρου τῆς γερμανικῆς οἰδηροβιμηχανίας, τῆς περιοχῆς τῆς Ρούρ, ἡ ἄρσις πάσης ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἡ ἐξακολουθητικὴ παθητικότης τοῦ γερμανικοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, πάντα ταῦτα κατηρράκωσαν τελείως τὴν γερμανικὴν οἰκονομίαν. Ὅμιλον σήμερον περὶ κυκλοφορούσης ποσότητος χαρτονομίσματος ἥτις ἀποδίδεται δι' ἀριθμοῦ γραφομένου διὰ 18 ἢ 20 ψηφίων.

II. Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸ δευτέρον ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης μας, τὴν ἀναζήτησιν τῶν προϋποθέσεων πρὸς παγίωσιν ἐν Γερμανίᾳ μιᾶς ὠρισμένης χρηματικῆς καταστάσεως.

Θὰ ἤδυνάτο τις νὰ γράψῃ πολύτομον ἔργον ἀν ἀνεδημοσίειεν ἀπλῶς τὰ ὑπὸ Γερμανῶν καὶ ξένων κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε ἔτη προταθέντα συστήματα ἐξυγιάνσεως τοῦ γερμανικοῦ χρήματος. Ἐλάχιστοι ὀκλήρξαν ἐκεῖ ἐκ τῶν ἀσχολουμένων σοβαρῶς ἢ μὴ μὲ τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας, εἰ μὴ φιλοδοξήσαντες νὰ προτείνουσι ἐν ἴδιον σύστημα ἐξισώσεως τῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ τιμῆς τοῦ μάρκου καὶ παγίωσεως τῆς ἐνιαίας τιμῆς του. Τὰ πλεῖστα τῶν «συστημάτων» τούτων, ἀπόρροια ἐπιφυλακῆς παρατηρήσεως, ἐπιδιώκουσι τοῦτο διὰ τεχνητῶν μέσων, λησμονοῦντι διὰ αἱ συναλλαγματικαὶ τιμαὶ ἀντικατοπτρίζουσι ἀπλῶς τὴν ἐκάστοτε κατὰστασιν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, εἰ μόνον διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας εἶναι δυνατόν ἢ ἐξυγιάνσεως τοῦ χρήματος καὶ ἡ βελτίωσις τοῦ συναλλάγματος. Μόνον εἶναι εἰς λαθὸς ὑποφέρων ἀπὸ τῆς μεταπολεμικῆς αὐτῆς νόσου, παράγει περισσότερον τοῦ ἀναγκαίου πρὸς ἐκανεπιρῆσαν τῶν χρειῶν του, ὡς διεκήρυξεν ὁμοφώνως ἡ οἰκονομικὴ Διάσκεψις τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1920, ἐξοικονομεῖ δὲ καὶ διαθέτει πρραγωγικῶς τὴν διαφορὰν, τότε μόνον δύναται νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ δυνηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς A ἢ B καθαρᾶς τεχνικῆς μεθόδου ὅπως διατηρῆ πάντοτε περίξ τοῦ ἀρίτου τοῦ ἐξωτερικῶν αὐτοῦ συνάλλαγμα, ἐφ' ἔσον δὲν κρίνεται σκόπιμον ἢ δὲν εἶναι εὐχερὲς ὅπως ἀπλλαγῇ βαθμιαίως τοῦ πλεονάζοντος χαρτονομίσματος, τοῦ πλεονάζοντος τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν, ἐπιρρεάζοντος τόσον δυσμενῶς τὴν τιμὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος καὶ διευκολύνοντος τὰς μεγάλας καὶ καταστρεπτικὰς αὐτοῦ διακυμάνσεις.

Προκειμένου ὁμοῦ περὶ τῆς Γερμανίας τὸ ζήτημα ἐμφανίζεται ὡς ἐξαιρετικῶς περίπλοκον μορφήν. Δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικῆς ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς πρὸ παντὸς φύσεως.

Ἡ Γαλλία προσεγγέουσα κατὰ τὸν πόλεμον ἐξ ὧν τῆς τῶν συμμάχων τὰς περισσότεράς θυσίας, ἰδοῦσα ἐν μέγα μέρος τῆς χώρας τῆς, τὸ βιομηχανικῶς πλουσιώτερον, κατὰ τρόπον κυριολεκτικῶς βάρβαρον καταστρεφόμενον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν παλαιάν τῆς εἰκονομικὴν θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ ἐξαφανιζομένην, ἦτο πολὺ φυσικὸν εἶτι μετὰ τὴν νίκην ὑπήκουσα εἰς τὸ στοιχειώδες τῆς αὐτοσυντηρήσεως συναίσθημα θὰ ἐλάμβανεν ἔλα τὰ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ προβλέψεως ὑποδεικνυόμενα μέτρα πρὸς παρακώλυσιν πάσης νέας γερμανικῆς ἐπιθέσεως. Τὰ ἄρθρα 232 καὶ 233 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιών, εἰς τὸ ἀκαθόριστον τῶν πληρωθησομένων πολεμικῶν ἐπανορθώσεων ἐπιδιώκουσι αὐτὸν κυρίως τὸν σκοπόν. Ἀπαγορεύουσιν εἰς τὴν Γερμανίαν ὅπως καταστή ἐκ νέου πολιτικῶς καὶ εἰκονομικῶς ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ἀντιπάλους τῆς, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν γειτονικὴν τῆς λατινικὴν δύναμιν. Ἄν καὶ οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς καὶ συνθήκης τῶν Βερσαλλιών ὑπῆρξαν ἐξαιρετικὰ βαρεῖς οὐχ' ἦσαν οἱ γαμφοὶ ὄνυχες τοῦ γερμανικοῦ αἵτου δὲν ἐφάνησαν ἐκ τούτου σημαντικῶς ἀμβλυθέντες. Ἡ ἦτα δὲν ἐφάνη θάπτουσα τὰ γερμανικὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρα ἀναλαβοῦσα ταχέως, ὡς ἐφαίνετο τοῦλάχιστον, ἐκ τοῦ κλύδωνος τῆς στρατιωτικῆς καταρρέουσεως καὶ τῆς ἐπαναστάσεως, προσκαθόουσα ὅπως ἐπανεύρη τὴν προτέραν τῆς ἐν τῇ παγκοσμίῳ εἰκονομικῇ θέσιν, ἤρχισε νὰ λαμβάνη καὶ πάλιν τὴν παλαιάν τῆς ἀπειλητικὴν μορφήν.

Ὁ γαλλικὸς λαὸς ἐστάθη ἀπὸ τῆς ἐπομέντης τῆς εἰρήνης πρὸ τοῦ ἐξῆς διλήματος. Ἡ νὰ δεχθῆ ὡς γείτονα τοῦ μίαν οἰκονομικῶς ἰσχυρὰν Γερμανίαν, ἱκανὴν ὅπως πληρώσῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀξιοῦμένων ἐπανορθώσεων πλὴν ἱκανὴν ἐπίσης ὅπως καταγγεῖλῃ μίαν ὠραίαν ἡμέραν τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιών, εὐθὺς ὡς θὰ ἠθόλανετο ἑαυτὴν ἀρκούτως ἰσχυρὰν πρὸς τοῦτο· ἢ μίαν σειρὰν ἐν τελείᾳ οἰκονομικῇ ἀποσυνθέσει, πολιτικῶς πάντῃ ἀνισχύρων γερμανικῶν κρατῶν, ἀνικάνων μὲν ὅπως τὴν συνδράμωσιν σημαντικῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνοικοδόμησιν, κλὴν ἐπίσης ἀνικάνων ὅπως τὴν βλάβωσιν ἐν τῷ προσεχεῖ μάλλοντι. Ὡστε τὴν μίαν οὕτε τὴν ἄλλην ὁδὸν ἠκολούθησε τὰ τέσσαρα πρῶτα μεταπολεμικὰ ἐτῆ ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ, τὴν πρῶτην διότι δὲν ἠθέλησε, τὴν δευτέραν διότι δὲν ἠδυνήθη. Ἄκουσα ἠκολούθησε μίαν μέσην ὁδὸν, παραδοκοῦσα τὴν εὐκαιρίαν ὅπως βαδίση μάλλον τὴν δευτέραν τῶν ἄνω διαγραφομένων. Πλήρως πεπεισμένη περὶ τῆς ἐλλείψεως ἐνεργητικότητος τῆς ἀγγλικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τόσον περιτρώως καταδειχθείσης κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ἤτηματος,

συνδεθεῖσα διὰ συμπαγῆς μετα τῆς Πολωνίας καὶ κρατούσα εἰς ἀκινήσαν τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς προσκειμένης αὐτῇ μικρᾶς Ἀνταντ, κατέλαβε πρὸ ὀκταμήνου τὴν βιομηχανικὴν περιοχὴν τῆς Ρούρ, ἐν ἐπιγνώσει ὅτι οὕτω πλῆττει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς Γερμανίας σώμα. Κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἡ γαλλικὴ πίεσις δὲν τὰ καταπαύσῃ πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ γερμανικοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους. Ἡ ἀνακτῆρις τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ρήνου δὲν εἶναι ἢ τὸ προανάκρουσμα. Ὑπε τοιαύτας πολιτικᾶς συνθήκας εἶναι ἀσπίλον νὰ συζητηθῆται ἡ λύσις τοῦ γερμανικοῦ χρηματικοῦ ζητήματος ἐπὶ τῇ βάσει μόνον οἰκονομικῶν προϋποθέσεων καὶ νὰ προταίνωνται διάφορα τεχνικὰ ἢ οἰκονομικῆς φύσεως μέτρα πρὸς λύσιν του. Ἡ ἀποφασισθεῖσα πρὸ ἐδδομάδος νομισματικὴ μεταρρύθμισις ἐν Γερμανίᾳ, κατόπιν τῆς καταπληκτικῆς ὑποτιμήσεως τοῦ μάρκου (1 ἀγγλ. λίρα πλῆρον τῶν 60 εἰσοκ.), ὑπαγορεύεται μὲν ὑπὸ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης, πλὴν δὲν φαίνεται ἀρχίζουσα ὑπὸ αἰσίους εἰσνοῦς. Πάν νέον νομισματικὸν σύστημα τῆς Γερμανίας θὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένον εἰς τὴν τύχην τοῦ προκατόχου του, πρὸ τῆς ρυθμίσεως τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος. Ἡ δὲ Γαλλία δὲν φαίνεται ἐπιθυμοῦσα ὅπως ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις ἢ μετὰ τῶν γερμανικῶν κρατῶν τὰ ὅποια θὰ διαδεχθῶσι τὸ καταρρέον ὁμοσπονδιακὸν κράτος.

Βιβλιογραφία.— A. Wagner «Der Kredit und das Bankwesen» (εἰς τὸ Handbuch der politischen Oeonomie, ὑπὸ G. Schönberg. 3 ἔκδ. I τόμος σελ. 379 ἑπ.)—L. Bamberger «Die Zettelbank vor dem Reichstag» Λειψία 1874.—W. Lotz «Geschichte und Kritik des deutschen Bankgesetzes» Λειψία 1888—G. Obst «Banken und Ban' politik» Λειψία 1909—A. Lansburgh «Die Massnahmen der Reichsbank zur Erhöhung der Liquidität der deutschen Kreditwirtschaft» Stuttgart 1914—Salomon und Bud «Darlehnskassengesetz v. 4. 8. 1914 (Guttentagsche Sammlung) Βερολίνον 1915—F. Terhalle «Währung und Valuta» Jena 1919—F. Bendixen «Währungspolitik und Geldtheorie im Lichte des Weltkrieges» 2 ἔκδ. 1919—W. Lotz «Das Papiergeld» Βερολίνον 1920—E. Loeb «Wirtschaftliche Vorgänge, Erfahrungen und Lehren im europäischen Krieg, 2 τόμοι» Jena 1918-9—Max Muss ἀρθρον «Banken in Deutschland» H. der St. 4 ἔκδ. 2 τόμ.—G. Cassel «Das Geldproblem der Welt» 2 ὑπομνήματα Μόναχον 1922—G. Obst «Geld=Bank=und Börsenwesen» 20 ἔκδ. 1923. Περιοδικὰ «Die Bank» καὶ «Bankarchiv» Βερολίνον 1920-1923.

Ἀθήναι Ὀκτώβριος 1928.